

Cultuur

De zegetocht van de postmoderne Belgenmop

Kommil Foo: Mich (1) en Raf Walschaerts

ren. Hij bracht uren door met Obama op de bank, kijkend naar honkbalwedstrijden en kletsend over politiek. Hij was aanwezig bij bijna elke stafbijeenkomst om zich te laten inspireren door de anekdotes waarmee de *president-elect* zijn conversaties pleegt te illustreren. Toespraken luisterde hij woord voor woord terug om te leren waar de uitgesproken tekst afweek van de versie op papier, zodat hij daar bij toekomstige speeches rekening mee kon houden. En voor elke toespraak nam hij doorgaans een uur dictaat, waarna de daaruit voortvloeiende conceptversie door Obama per ommegaande werd geredigeerd. "Zijn stem zit altijd in mijn hoofd als ik werk," aldus Favreau, die zich Obama's schrijfstijl van korte, elegante zinnen inmiddels eigen heeft gemaakt.

Obama beschouwt Favreau dan ook als een 'zeldzaam talent', vertelt woordvoerder Tommy Vietor. "Er is sprake van wederzijds respect en waardering, en Obama vertrouwt Jons instinct en kunde. Het is een gelijkwaardige relatie." Dat blijkt ook wel uit de susse woorden waarmee Obama eens een *writer's block* van Favreau probeerde te doorbreken. "Maak je geen zorgen," zei hij. "Ik ben ook schrijver, en ik weet dat je soms inspiratie hebt en soms niet. We komen er samen wel uit."

Die hechte band heeft juweeltjes van uitspraken opgeleverd, zoals de campagneslogan *Change we can believe in* en 'They said this day would never come', waarmee een zegevierende Obama zijn volgelingen in het overwegend blanke Iowa bedankte. Voor de toespraak na de verloren voorverkiezingen in New Hampshire (die overigens precies dezelfde zou zijn geweest als wanneer Obama als winnaar uit de bus was gekomen) had Favreau de gouden gedachte om terug te grijpen naar het motto van Obama's Senaatscampagne in 2004: "Yes, we can." Dankzij die drie simpele woorden werd Obama's campagne op slag een beweging, waar miljoenen vrijwilligers zich uiteindelijk bij aansloten.

In zijn vriendenkring gaat inmiddels de grap dat Favreau na anderhalf jaar campagnevoeren plotseling veertig is geworden, maar dat nog niet helemaal door heeft. Vier maanden geleden hokte hij nog met zes andere campagnemedewerkers in een huis in Chicago, waar hij nooit kookte, zich zelden schoor, en vaak tot diep in de nacht videospelletjes speelde om stoom af te blazen. Tegenwoordig woont hij in een koopappartement aan de chique Dupont Circle in Washington DC, al slaapt hij wegens tijdgebrek tussen de verhuisdozen op een opblaasmatras. Hoewel zijn leven de laatste maanden een bijna onafgebroken aaneenschakeling van successen is geweest, trekt de constante werkdruk een zware wissel, zegt zijn beste vriend Josh Porter in *The Washington Post*. "Hij

Hoewel de inauguratiespeech hooguit twintig minuten in beslag zal nemen, zal Favreau er aan het eind van de rit bijna drie maanden zijn ziel en zaligheid aan hebben gegeven.

belde een paar keer om middernacht, en klonk alsof hij het helemaal gehad had. Hij zei dingen als: "Ik weet niet of ik dit wel kan blijven doen. Het wordt me allemaal te veel."

In dat opzicht komt de *faux pas* die hij eind november beging tijdens een Thanksgiving-viering bij zijn ouders, wellicht niet helemaal uit de lucht vallen. Favreau poseerde daarbij voor een bordkartonnen uitsnede van Hillary Clinton waarbij hij ginnegappend haar rechterborst betastte. Een vriend was zo attent om de foto's op de website Facebook te plaatsen, waarna de hele wereld over Favreau heen viel. Terwijl de talkshows zich bogen over de vraag of hij wel volwassen genoeg was voor zo'n verantwoorde-lijke baan, belde Favreau met Obama en Clinton om zijn excuses aan te bieden. Die laatste, inmiddels benoemd tot minister van Buitenlandse Zaken, kon de humor er wel van inzien. "Senator Clinton is verheugd te horen dat Jon belangstelling heeft voor een baan bij BZ," mailde adviseur Philippe Reines bij wijze van reactie. "Ze bestudeert momenteel zijn sollicitatie."

Faux pas: Favreau (l.) betast Hillary Clinton

In alle commotie werd bijna vergeten dat er dat weekend ook nog gewerkt werd. Favreau gebruikte zijn familie als klankbord voor de eerste conceptversie van de inauguratiespeech die Obama volgende week zal geven. Hij beet zich vast in toespraken van eerdere presidenten en zat om de tafel met zijn idool Peggy Noonan, auteur van de legendarische speech waarmee Ronald Reagan in het Franse Pointe du Hoc de veertigste verjaardag van D-Day herdacht. Een assistent deed ondertussen onderzoek naar perioden in de Amerikaanse geschiedenis die vergelijkbaar zijn met de huidige crisistijd, terwijl een ander zich liet informeren door de beroemde historicus David McCullough, auteur van een bestseller over *founding father* John Adams.

Eenmaal terug in Washington verdeelde Favreau zijn tijd tussen zijn appartement, zijn van ramen verstoken tijdelijke kantoor en de Starbucks-vestiging op Penn Square, waar hij zich verscho- len achter een laptop en talloze espresso's toch nog een beetje onder de mensen kon begeven.

Hoewel de inauguratiespeech zo'n vijftien à twintig minuten in beslag zal nemen, zullen Favreau en zijn medewerkers aan het eind van de rit bijna drie maanden hun ziel en zaligheid hebben gegeven. Die lange voorbereidingstijd is noodzakelijk voor een toespraak van een dergelijk kaliber, aldus Andrei Cherny, die als speechwriter van Bill Clinton een soortgelijke ervaring door- maakte. "Het moeilijkste is te bepalen wat je precies wil zeggen en welke strategie je daarvoor kiest."

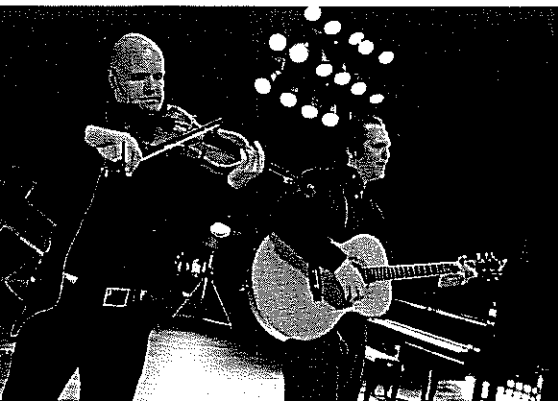
Over het thema waren Favreau en Obama het al in een vroeg stadium eens: het huidige tijdsgewricht, waarin Amerika's historische idealen in de verdrukking zijn gekomen en nieuwe glans moeten krijgen. Volgende week zal blijken hoe die ideeën zijn uit- gewerkt – en of Favreau stand heeft kunnen houden tegen de im- mense druk. Zijn pennevruchten zullen immers worden uit- gesproken voor naar verwachting drie miljoen toeschouwers, plus nog eens honderden miljoenen die het spektakel op televisie vol- gen. Zoals Obama-woordvoerder Bill Burton hem een paar we- ken geleden nog fijntjes op het hart drukte: "Dude, wat jij aan het schrijven bent, gaan mensen straks in hun woonkamer aan de muur hangen!" Zelfs voor iemand die op vriendschappelijke voet staat met de machtigste man op aarde moet dat een intimideren- de gedachte zijn. |

Het Vlaamse cabaret heet in Nederland algauw poëtisch en surrealistisch. Bij onze zuiderburen kijkt men er minder van op. 'België is een goede voedingsbodem voor een absurde kijk op de wereld.' | door Ruud Meijer, foto's Rene Koster

Het maken van een afspraak met een Vlaamse cabaretier blijkt net zo'n absurdistische gebeurtenis te zijn als hun in Nederland veelgeprezen voorstellingen. Wim Helsen, bijvoorbeeld, neemt op de afgesproken tijden nooit zijn telefoon op, maar heeft weer wel de hoffelijkheid om, zij het op ongeschikte momenten, terug te bellen. Wanneer wij dan weer vragen of wij over een half uur terug mogen bellen, antwoordt hij: "Dat is goed, maar ik weet niet of ik dan wel kan..."

Wim Helsen behoort samen met de veteranen van het duo Kommil Foo en de verrassende debutant Roy Aernouts tot de grote drie van het huidige Vlaamse cabaret, een supertrio dat ook de Nederlandse cabaretsceen domineert. Ze wonnen toonaangevende concoursen als Cameretten en het Leids Cabaret Festival en gingen aan de haal met prestigieuze cabaretprijzen als de Neerlands Hoop en de Poelifinario. De Nederlandse critici grossieren in superlatieven, die naar aanleiding van producties van eigen bodem eigenlijk maar zelden uit de pennen vloeien. Kreten als 'pure poëzie!', 'zinnenprikkend surrealisme!' en 'briljant absurdisme!' zijn eerder regel dan uitzondering. Wat doen die Vlamingen eigenlijk precies? En wat maak België tot de ultieme bakermat van het poëtisch-absurdistisch cabaret?

Kommil Foo

Wie een voorstelling van deze Belgische cabaretiers bijwoont, is zeker van een surreële ervaring. Helsen deed het publiek in zijn voorlaatste voorstelling *Bij Mij Zijt Ge Veilig* geloven dat de voltallige mensheid buiten het theater was veranderd in salamanders. "U bent naar hier gekomen terwijl honderden, duizenden, miljoenen, miljarden dat niet deden," verklaart hij. "Zij hadden ongelijk. U hebt een belangrijke keuze gemaakt!" Gaandeweg de voorstelling is het publiek echter getuige van de metamorfose van een zelfverklaarde messias tot een moordenaar met dictatoriale trekjes. Ook bij Aernouts is niets

'Voordat we in '92 Cameretten wonnen, hadden we nog nooit een cabaretier van dichtbij gezien.'

wat het op het eerste gezicht lijkt. In zijn debuutvoorstelling *Alles Altijd en Overal* vertelt de cabaretier dat hij een *jobke* heeft gehad, waarbij hij alleen maar ergens hoefde te staan.

Die mededeling ontardt in een verhaal dat in het verzamelde werk van Samuel Beckett niet zou hebben misstaan. Met het kleinste gebaar, het zachtste woord, het meest fluisterende gitaarkoord creëert hij een wereld die niet van hier is en zingt hij Jaap Fischer-achtige liedjes die als psychedelische vloeistofprojecties inkrimpen, uitdijen of zelfs helemaal van gedaante veranderen. De broers Raf en Mich Walschaerts van Kommil Foo toveren een paar pumps om in een hartverscheurend verhaal over ontrouw en laten zichzelf met behulp van een paar krukken als kraanvogels boven de stad vliegen. En wanneer zij weer met beide

benen op de grond belanden, zijn er altijd weer hun poëtische, adembenemende liedjes. Bijvoorbeeld 'Het Verdriet' uit het met de Poelifinario bekroonde *Spaak*. De jury tilde het bekroonde programma zelfs uit het cabarethokje door de voorstelling te typeren als 'literair-muzikaal theater van een heel hoog niveau'. Het thema van die voorstelling was, zoals altijd bij Kommil Foo, de liefde. Mich, gepresenteerd als 'de gelukkigste man van de wereld', is zo bang om zijn grote liefde kwijt te raken, dat hij opgevreten wordt door redeloze jaloezie. Hij zingt: *Ochtendlicht valt door het raam / en haar dan naast het bed zien staan / de kousen die ze aandoet / het schouwspel dat dat biedt / de wetenschap dat zij van mij / ik van haar / wij van elkaar voor altijd / en altijd het verdriet.*

De ironie wil dat, ondanks de fascinatie van de Nederlandse recensenten voor de Vlaamse kleinkunst, het voor Helsen, Aernouts en Kommil Foo nooit een missie is geweest om een Vlaamse variant van een theatergenre dat in Nederland cabaret wordt genoemd op poten te zetten. Mich Walschaerts ziet het zo: "Raf was 22 en ik 19. Dan spreek je niet van een missie, hè. Dan ben je al blij dat je de avond doorkomt."

Na het spelen van hun nieuwe voorstelling *Wolf* ziet het Kommil Foo-duo eruit alsof ze de marathon hebben gelopen. Raf, een stevige kerel die zonder echt dik te ogen misschien wel honderd kilo weegt, hangt zoutzakkerig in de hoek van de bank, die de artiestenfoyer een comfortabel thuisgevoel moet geven. Mich, op de tweelingbank aan de overkant, is er maar even bij gaan liggen. Hij lurkt aan een biertje en verdwijnt een tijdje in zijn eigen wereld. Even bijkomen na een voorstelling die, als acteur, komiek en muzikant, veel van hen vergt. Raf: "Maar we hebben onszelf wel vanaf het begin au sérieux genomen, zeker ik." Mich: "Dat wél!" Raf: "Ik was net afgestudeerd, maar wilde niet als psycholoog

Roy Aernouts

gaan werken. Ik wilde muzikant worden, spelen, dus ik wilde er echt wel voor gaan. We merkten bij onszelf meteen een soort drive die we bij andere bandjes of groepen maar zelden zagen." Mich: "Omdat we meteen voelden dat we spontaan een soort vorm hadden gevonden die anders was dan wat anderen deden. Maar een missie, ideaal of voorbeeld hadden we niet." Raf: "Dat is te zeggen, Bob Dylan is mijn grote voorbeeld. Of Ray Charles of Van Morrison. Mich: "En Prince. En toch ook wel Herman van Veen, want ons vader had die platen. En die draaiden wij in de auto." Raf: "Van Veen in de jaren zestig, zeventig, toen hij nog met Harry Sacksioni speelde. Dáár hebben we toch wel veel aan gehad. Wat hij deed was heel goed en heeft nog meer te maken met wat wij doen dan het Nederlandse cabaret."

Roy Aernouts kwam min of meer bij toeval in het cabaret terecht. Dat hij zijn leven op de bühne zou slijten stond echter al snel vast: zijn vader had een showbizbedrijf en op zijn vijfde jaar nam Aernouts zijn eerste plaatjes op en trad hij ieder weekend op in feesttenten en op kermis-

sen. Op de toneelschool studeerde hij aan de kleinkunstafdeling, maar pas toen hij een dvd van Tom Waits had gezien, wist hij wat hij wilde gaan doen. "Het was een dvd uit de jaren zeventig, waarop hij in een decor grappige verhalen afwisselde met liedjes. Ook die songs zijn vaak verhalend en grappig. Ik probeer dat ook te doen. In het cabaret zijn de liedjes vaak opvulling. Bij mij vormen ze een essentieel onderdeel van de voorstelling."

De grote drijfveer van Wim Helsen is op de eerste plaats spelen en op een podium staan. In de jaren negentig zag hij *De Nijl is in Cairo aangekomen*, een voorstelling van de Belgische toneelgroep de Koe. "Die voorstelling is lang in mijn hoofd rond blij-

'In het cabaret zijn de liedjes vaak opvulling. Bij mij vormen ze een essentieel onderdeel van de voorstelling.'

ven spoken. Hij was spannend, grappig en intelligent. De monologen waren soms zo filosofisch dat ik ze af en toe niet helemaal begreep en er broeide van alles tussen de hoofdrolspelers. Maar het was vooral supergrappig. Toen ik die voorstelling had gezien, dacht ik: dat wil ik ook. Ik wil, in mijn eentje, ook soortgelijke dingen gaan maken."

Roy Aernouts, Wim Helsen en Mich en Raf Walschaerts vertrokken weliswaar uit verschillende havens, maar zij hadden allemaal hetzelfde einddoel aan de horizon: een unieke, uiterst persoonlijke theatervorm op de planken zetten. Maar nadat zij die missie succesvol hadden volbracht, werden zij, met name in Nederland, meteen met de generaliserende sticker 'poëtisch' beplakt.

Wát die 'Vlaamse poëzie' precies is, dat weten de Essense broers Mich en Raf Walschaerts eigenlijk ook niet. "Het geheim moet wellicht worden gezocht in het surrealisme," poneert Raf *out of the blue*. "Óf het absurdisme," pingpongt Mich terug. De broers steggelen nog wat over die twee termen, slaan elkaar vriendelijk om de oren met voorbeelden uit de nieuwe show, die naar hun idee surrealistisch dan wel absurdistisch zijn. Daarna vallen ze stil tot Raf met het compromis 'Is het Vlaamse cabaret filosofischer misschien?' komt. En dan, met een knipoog: "Het is zelfs de vraag of wij überhaupt wel aan cabaret doen, maar dat moet jij maar zeggen: jij bent de kenner." Z'n broer oppert de constatering dat zij als Vlamingen nooit een cabarettentatie hebben gekend. "Wat Kommil Foo doet, is een mix van toneel en muziek. Dat is de insteek altijd geweest. Toen we begonnen, hadden we nog nooit een cabaretier gezien. Nou ja, Toon Hermans en Herman van Veen dan, omdat onze ouders, zoals zoveel Vlamingen in de jaren zestig en zeventig, daar fan van waren. Van Veen zag ik toen ik 15 was met mijn ouders in Roosendaal. Maar toen we in '92

► Cameretten wonnen, hadden we verder nog nooit een cabaretier van dichtbij gezien. En we worden nog steeds nauwelijks beïnvloed door cabaret, in dit programma minder dan ooit. In Vlaanderen hebben we het ook niet over cabaret. De mensen gaan niet naar cabaret, ze gaan naar Kom-mil Foo of Wim Helsen of Urbanus of De Nieuwe Snaar of Geert Hoste. Ze gaan naar iemand toe." Raf: "Met stand-up is dat anders. Als je aan iemand vraagt waar hij die avond heen gaat, zal die persoon antwoorden: 'Naar stand-up-comedy'. En dan pas: 'Wie speelt er? Oh, Alex Agnew.'" Mich: "Wat ons in Nederland bijzonder maakt, is de afwezigheid van traditie en de aanwezigheid van absurdistische humor. Iemand als Kamagurka is al meer dan dertig jaar ongelooflijk bekend en invloedrijk. Toen ik 14 was, ging er al een boekje van Kama rond in de klas. Absurder dan Kama kan eigenlijk niet."

Ook Wim Helsen, wiens derde voorstelling *Het uur van de pruts* binnenkort in première gaat, vermoedt dat de oorsprong van de absurditeit in het Vlaams cabaret moet worden gezocht bij Kamagurka. "Een hele generatie groeide op met de grappen die hij wekelijks in *Humo* maakte.

Wim Helsen

'De manier waarop *De Wereld Draait Door* wordt gepresenteerd, zou in Vlaanderen absoluut niet kunnen.'

Veel gekker dan Kama het verzon kón het inderdaad ook niet. Vandaar dat veel Vlamingen dingen die de Hollanders als absurd ervaren, redelijk normaal vinden. Ik begrijp wel wat de Nederlanders bedoelen als ze het over 'surreëel of 'poëtisch' hebben, maar in de Belgische pers wordt daar gewoon niet zoveel aandacht aan besteed." Helsen wil eerst nog even kwijt dat niet ál het Vlaamse cabaret poëtisch of absurd is. Er wordt in Vlaanderen ontzettend veel cabaret en stand-up-comedy gemaakt dat in Nederland niet bekend is en vergelijkbaar is met wat er in Nederland gebeurt. "Die cabaretiers of comedians breken in Nederland niet door omdat de Nederlanders alleen maar behoefte hebben aan iets wat ze zelf niet hebben. Het is zelfs niet waar dat Nederland geen poëtisch of absurd cabaret heeft. Hans Teeuwen, Sanne Walis de Vries of Droog Brood doen dat ook. Dat is het probleem met generaliseren: alles wat je dan beweert, is maar voor een gedeelte waar."

Nieuwkomer Roy Aernouts, die momenteel voor het eerst langs de Nederlandse theaters trekt en ons in Enschede te woord staat, steekt niet onder stoelen of banken dat hij een Belg is die de Nederlandse scene uit komt checken. "We moeten op zoek naar de humor die ons bindt, en niet naar die welke ons scheidt," verklaart Roy Aernouts aan het begint van zijn debuutvoorstelling *Alles Altijd en Overal*. Vooral als Vlaming, is de onderliggende gedachte, is het belangrijk om te weten wat de Hollander nu precies leuk of interessant vindt. "Voor je het weet, ga ik een programma spelen over zestiende-eeuwse handenarbeid in Mechelen, en dan blijkt aan het einde dat jullie daar geen affiniteit mee hebben."

Ook hem is het ook opgevallen dat er in Nederland de neiging is om op iedere Vlaamse cabaretier het label absurd of poëtisch te plakken. "Helemaal onterecht is dat natuurlijk niet, maar het hangt wel af van je referentiekader. Zonder een waardeoordeel uit te spreken, zou je kunnen zeg-

gen dat de Nederlanders in hun aanpak en vorm veel directer zijn. Maar dat geldt niet alleen voor het cabaret, maar ook voor, ik noem maar wat, de politie, de politiek of de televisie. De manier waarop een programma als *De Wereld Draait Door* wordt gepresenteerd, zou in Vlaanderen absoluut nog niet kunnen. Dat heeft iets te maken met de Vlaamse volksaard, met de manier waarop wij de dingen zeggen, of, liever gezegd, hoe wij de dingen niet zeggen. Wij kroppen dingen op, omzeilen ze, lullen er misschien een beetje omheen.

"Misschien komt dat omdat wij altijd gedomineerd zijn, dat wij ons altijd aan anderen hebben moeten aanpassen. In het theater ervaar ik het onvermogen om de dingen bij hun naam te noemen niet als een nadeel. Door bepaalde onderwerpen universeel te maken of te abstraheren breng je de fantasie van je publiek op gang. Het mooiste compliment voor mijn voorstelling kreeg ik van Micha Wertheim. Hij zei dat hij bij veel voorstellingen met antwoorden naar buiten komt, maar dat hij na afloop bij mij alleen maar vragen had. Niet iedereen zal dat leuk vinden: veel mensen worden niet graag in de war gebracht."

Sprekend over de Belgische volksaard ziet Wim Helsen een nog veel groter geheel. Hij stelt dat België een veel minder duidelijk land is dan Nederland, Frankrijk of Duitsland. "Alleen de staatsstructuur in zo'n klein land van tien miljoen mensen is al een warboel waar je een paar jaar voor moet studeren om het te begrijpen. En als de mensen als Belg al een identiteitsgevoel hebben, dan is dat iets vaags waar veel onduidelijkheid en rommeligheid in zit. Ik ervaar de manier waarop de Belgische samenleving is georganiseerd als chaotischer dan bij jullie het geval is. Ik vind trouwens dat alle wetten of regels die mensen met elkaar afspreken georganiseerde willekeur is. Meestal is dat zinvol en helpt het de mensen vooruit, maar het blijft georganiseerde willekeur. Wanneer die wetten, regels en afspraken in Nederland meer steek lijken te houden dan in België, dan valt het bij jullie dus minder op dat het sowieso absurd is. Bij ons loop je daar zowat iedere dag tegenaan." Helsen valt even stil voordat hij zich waagt aan een voorzichtige, persoonlijke conclusie. "Ik weet het niet zeker hoor, en het is maar een theorie, maar wat dat betreft is België inderdaad een vruchtbare grond voor een absurde kijk op de wereld." |

Franse opera-avond

Nelly Miricioiu

De wereldberoemde operazangeres van Roemeense komaf Nelly Miricioiu schittert deze avond in *La voix humaine* van de Franse componist Francis Poulenc. In een tragisch telefoongesprek probeert een vrouw wanhopig haar gestrande relatie te redden. Hierna regisseert theatermaker Rieks Swarte Ravels kinderopera *L'enfant et les sortilèges*. Dit sprookje laat zien hoe een verwend kind een lesje wordt geleerd. Op een dag komen al zijn slachtoffers als spookbeelden tot leven. Beide opera's worden begeleid door het Limburgs Symfonie Orkest o.l.v. Ed Spanjaard.

Meer informatie: www.dedoelen.nl

de doelen

HP/DE TIJD GEEFT
15 X 2 VRIJKAARTEN WEG.

WINNEN?

Stuur vóór 21 januari 2009 een e-mail naar lezersactie@hpdetijd.audax.nl of een kaartje naar HP/De Tijd, Postbus 94300, 1090 GH Amsterdam onder vermelding van 'de Doelen' en uw naam, adres, e-mailadres en telefoonnummer.

Concert- en congresgebouw de Doelen, dinsdag 27 januari 2009 Grote Zaal, 20.15 uur